

**У БЕЗПЕЦІ
ВІД СТРАХУ**

**У БЕЗПЕЦІ
ВІД**

НАСИЛЬСТВА

КОНВЕНЦІЯ РАДИ ЄВРОПИ ПРО
ЗАПОБІГАННЯ НАСИЛЬСТВУ СТОСОВНО
ЖІНОК І ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ
та боротьбу з цими явищами СЕТС № 210

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

У БЕЗПЕЦІ ВІД СТРАХУ

У БЕЗПЕЦІ ВІД
НАСИЛЬСТВА

ПОШИРЕНІ ЗАПИТАННЯ

Узявши на себе важливу роль, що полягає в захисті прав людини, 7 квітня 2011 року Комітет міністрів Ради Європи ухвалив Конвенцію про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами. Вона стала доступна для підписання з 11 травня 2011 року з нагоди 121-го засідання Комітету міністрів у Стамбулі. Конвенція є найбільш всеосяжним міжнародним договором щодо боротьби з насильством стосовно жінок і домашнім насильством.

1. ЯК КОНВЕНЦІЯ ДОПОМАГАЄ МЕНІ?

2

Ухваливши цю конвенцію, уряд вашої країни зобов'язується вживати комплексних заходів для боротьби з усіма формами насильства стосовно жінок і домашнього насильства. Кожний захід у конвенції насамперед має на меті допомогти жертвам чи запобігти насильству. Для прикладу, уряд буде зобов'язаний:

- створити національну гарячу лінію, щоб гарантувати надання допомоги й інформації;
- гарантувати, що поліція ставиться до вас із належною повагою, якщо ви повідомляєте таку болісну інформацію, як побиття з боку партнера, сексуальне насильство в клубі чи сексуальні домагання від директора на роботі, а також що поліцейські проводять належне розслідування за вашою заявою;

- надати поліції повноваження негайно виселити з будинку (колишнього) партнера, (колишнього) чоловіка чи (колишнього) хлопця, що вчиняє насильство, щоб ви залишалися в безпеці.

Конвенція передбачає низку кримінальних злочинів, зокрема переслідування, сексуальні домагання та психологічне насильство. Це означає, що вам більше не доведеться терпіти таку поведінку вдома чи на роботі або відчувати сором через неї. Натомість ви можете звернутися в поліцію та повідомити про цей злочин. Якщо у вашій країні ці дії матимуть назву та вважатимуться злочином, це допоможе припинити їх.

2. ЧОМУ КОНВЕНЦІЯ ПРО НАСИЛЬСТВО СТОСОВНО ЖІНОК І ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО?

Щодня жінки в Європі страждають від переслідування, домагань, зґвалтувань, каліцтва, примусу до шлюбу, стерилізації проти їхньої волі чи психологічного й фізичного насильства під дахом власних будинків. Приклади насильства щодо жінок численні, а його жертви незліченні. Багато жінок занадто налякані чи осоромлені, щоб звернутися по допомогу, часто за мовчання вони платять своїм життям. А тих, які таки говорять, не завжди чують. Домашнє насильство – ще одна форма насильства, що надто поширена та стосується не лише жінок, а й чоловіків, дітей і літніх людей.

Людські страждання, які спричиняє таке насильство, величезні. У більшості жертв залишаться фізичні та психологічні шрами, що переслідуватимуть їх упродовж усього життя, а інші продовжуватимуть жити в умовах страху та переслідування.

Крім цього, таке насильство є суттєвим фінансовим тягарем для економіки держави, адже виснажує ресурси соціальних служб і системи правосуддя. Для прикладу, данському суспільству насильство стосовно жінок коштує 70 мільйонів євро щороку, а Велика Британія повідомляє про збитки в розмірі понад 37 мільярдів фунтів стерлінгів. Захист жінок і боротьба з цією проблемою не лише рятують життя, а й коштують нашому суспільству менше.

Припинення цього насильства має стати важливим питанням політики для всіх урядів, які прагнуть гарантувати права людини всіх своїх громадян. За останні 20–30 років у низці держав-членів Ради Європи було зроблено багато важливих кроків, однак часто діюче законодавство недостатньо виконується, досі існує мало служб для жертв або ж вони мають недостатнє фінансування, переважає сексистське ставлення. Крім того, доступні законодавство та підтримка дуже різняться залежно від країни, що створює суттєву різницю в рівні захисту. Розробка конвенції, що містить юридично обов'язкові стандарти для підвищення рівня захисту та підтримки, – важливий крок до комплексного й узгодженого реагування на насильство стосовно жінок і домашнє насильство по всій Європі.

3. КОНВЕНЦІЯ СТОСУЄТЬСЯ ЛИШЕ ЖІНОК?

Ні. Конвенція більше стосується жінок, ніж чоловіків, оскільки охоплює форми насильства, від яких страждають лише жінки (примусовий аборт, каліцтво жіночих геніталій), чи таке, від якого жінки страждають частіше, ніж чоловіки (сексуальне насильство та зґвалтування, переслідування, сексуальні домагання, домашнє насильство, примусовий шлюб, примусова стерилізація). Ці форми насильства є результатом нерівного співвідношення сил між чоловіками та жінками. Вони є наслідком дискримінації щодо жінок, а тому важливо боротися з ними, щоб досягнути гендерної рівності.

Від деяких форм насильства, охоплених конвенцією, як-от примусовий шлюб і домашнє насильство, страждають і чоловіки, хоча це трапляється рідше й часто в менш серйозній формі. Конвенція визнає це та заохочує своїх держав-учасниць застосовувати її положення до всіх жертв домашнього насильства, зокрема чоловіків, дітей і літніх людей.

4. ЧИ ЗАХИЩАЄ КОНВЕНЦІЯ ДІТЕЙ?

Контакт із фізичним, сексуальним чи психологічним насильством має серйозний вплив на дітей. Насильство породжує страх, спричиняє травму й має негативний вплив на розвиток дітей. Насильство стосовно жінок і домашнє насильство в прямій чи

непрямій формі може мати шкідливі наслідки для їхнього здоров'я та життя. У випадку домашнього насильства визнано, що дітям не потрібно зазнавати прямого впливу насильства, щоб вважатися жертвами, адже бути свідком насильства так само травматично.

Конвенція стосується різних форм насильства стосовно жінок і домашнього насильства. Її жертвами зазвичай є дівчата й жінки будь-якого віку. Утім, хлопці та чоловіки також можуть стати жертвами певних типів насильства, на які поширюється конвенція, як-от домашнє насильство та примусовий шлюб. Через це держав заохочують поширити застосування заходів, викладених у конвенції, на хлопців і чоловіків.

Крім того, у конвенції є кілька положень, які стосуються саме дітей. Вони вимагають від держав вживати перелічених нижче заходів.

У сфері запобігання:

- проводити чи заохочувати кампанії з підвищення обізнаності про різні прояви насильства стосовно жінок і домашнього насильства та їхні наслідки для дітей;
- спільно з приватним сектором розробляти та заохочувати серед дітей, батьків і освітян навички того, як працювати з насильницьким і шкідливим вмістом в інформаційному середовищі;
- гарантувати, що профілактичні заходи спрямовані на спеціальні потреби дітей-жертв.

У сфері захисту та підтримки:

- надавати фахові послуги підтримки жінкам-жертвам гендерно-зумовленого насильства та їхнім дітям;
- створити притулки, що надають жінкам та їхнім дітям безпечне житло;
- гарантувати, що права та потреби дітей-свідків враховують під час надання жертвам захисту й послуг підтримки;
- гарантувати врахування серйозних інцидентів насильства стосовно жінок і домашнього насильства під час прийняття рішення щодо ув'язнення кривдника та його прав на відвідування.

У сфері притягнення до відповідальності:

- криміналізувати акти навмисного примушування дітей вступати в шлюб чи замишування дитини в іншу країну, щоб примусити вступити в шлюб;
- гарантувати, що кримінальне законодавство охоплює підбурювання дітей до вчинення злочинів в ім'я так званої «честі»;
- гарантувати, що діти-жертви та діти-свідки отримують спеціальний захист на всіх етапах розслідування та судового провадження.

5. ЧИ ОЗНАЧАЄ ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО ЛИШЕ ТЕ НАСИЛЬСТВО, ЯКЕ ВІДБУВАЄТЬСЯ В СТІНАХ ДОМУ?

Ні. Домашнє насильство означає фізичне, сексуальне, психологічне й економічне насильство, яке трапляється в родині, в домогосподарстві чи між колишнім або теперішнім подружжям або партнерами. Кривдник не обов'язково має зараз чи раніше жити з жертвою, щоб таке насильство вважалося домашнім. Це важливо, оскільки це означає, що захист, який пропонує конвенція, поширюється на жертву, що розлучилася з партнером, який вчиняє насильство, і живе у власному домі, однак досі існує загроза з його боку. Це також насильство, яке трапляється між хлопцем і дівчиною.

6. ЧИ ЗАХИЩАЄ КОНВЕНЦІЯ ЖІНОК-МІГРАНТОК, ЖІНОК, ЩО ШУКАЮТЬ ПРИТУЛКУ, І ЖІНОК-БІЖЕНОК?

Жінки-мігрантки (з документами або без) і жінки, що шукають притулку, особливо вразливі до гендерно-зумовленого насильства. Хоча вони покинули свої країни з різних причини мають різний правовий статус, обидві групи перебувають у ситуації підвищеного ризику насильства й зіштовхуються з однаковими труднощами під час їх подолання. Через це конвенція забороняє дискримінацію на підставі статусу мігранта чи біженця, коли йдеться про виконання її положень. Вона вимагає вживати заходів для запобігання такому насильству та підтримки жертви з урахуванням потреб вразливих осіб.

Ба більше, у конвенції жінкам-мігранткам і жінкам, що шукають притулку, які зіштовхуються з гендерно-зумовленим насильством, присвячено цілий розділ. У ньому міститься низка зобов'язань, спрямованих на гендерно-чутливе розуміння насильства стосовно жінок-мігранток і жінок, що шукають притулку. Для прикладу, у ньому передбачено можливість надавати жінкам-мігранткам, які є жертвами домашнього насильства та чий статус перебування залежить від статусу їхнього чоловіка чи партнера, власний дозвіл на проживання в разі завершення стосунків. Це дасть жертві домашнього насильства змогу розірвати стосунки, не втративши свій статус перебування. Це також створює зобов'язання дозволити відновити свій статус перебування жертвам-мігранткам, які виїхали, а потім не повернулися в країну, у яку емігрували, оскільки їх примусили до шлюбу в іншій країні. Крім того, у цьому розділі наявні положення, що запроваджують зобов'язання визнати гендерно-зумовлене насильство стосовно жінок формою переслідування в значенні Конвенції про статус біженців від 1951 року. Він також містить обов'язок гарантувати, що під час надання статусу біженця застосовують гендерно-чутливе тлумачення.

Важливо зазначити, що жінки, які шукають притулку, мають специфічні тривоги та занепокоєння, не такі, як у чоловіків. Зокрема, жінки можуть утікати від гендерно-зумовленого насильства, однак можуть бути не в змозі чи не хотіти повідомити відповідну інформацію під час процедури визнання статусу біженки, під час якої не враховують культурні особливості.

Крім того, жінки без супроводу часто наражаються на сексуальні домагання та сексуальну експлуатацію й не здатні захистити себе. Щоб розв'язати окремі проблеми, пов'язані з жінками, що шукають притулку, конвенція встановлює зобов'язання запровадити гендерно-чутливі процедури, рекомендації та послуги підтримки в процесі надання притулку. Впровадження процедур гендерної концепції дає змогу враховувати відмінності між жінками та чоловіками.

Ще одне положення, що включене в конвенцію, повторює зобов'язання поважати чітко встановлений принцип притулку та міжнародного захисту біженців, який називається принципом заборони депортації. Конвенція встановлює зобов'язання гарантувати, що жертв насильства стосовно жінок, які потребують захисту, незалежно від їхнього статусу чи дозволу на проживання, не буде повернено в жодну з країн, де їхнє життя буде в зоні ризику чи де їм може загрозувати катування або нелюдське чи таке, що принижує гідність, поводження або покарання.

7. ЯКА ДОДАТКОВА ЦІННІСТЬ КОНВЕНЦІЇ?

Ухвалюючи конвенцію, уряди зобов'язані змінити свої закони, запровадити практичні заходи й виділити ресурси для забезпечення нульової терпимості до насильства стосовно жінок і домашнього насильства. Запобігання такому насильству та боротьба з ним тепер є не питанням доброї волі, а юридичним зобов'язанням. Уперше в історії конвенція чітко дає зрозуміти, що насильство стосовно жінок і домашнє насильство більше не можна вважати приватною справою, а держави зобов'язані запобігати йому, захищати жертв і карати кривдників. Це допоможе жертвам по всій Європі.

8. ЧИ ВИЗНАЄ КОНВЕНЦІЯ ГЕНДЕРНО-ЗУМОВЛЕНИЙ ХАРАКТЕР НАСИЛЬСТВА СТОСОВНО ЖІНОК І ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА?

Насильство стосовно жінок і домашнє насильство не можна подолати без врахування питань гендерної рівності. Жінки можуть ставати жертвами насильства через свою стать. Певні типи насильства, зокрема домашнє насильство, мають непропорційний вплив на жінок.

Як наслідок, конвенція визначає рамки для викорінення насильства стосовно жінок і домашнього насильства в контексті досягнення *de jure* та *de facto* рівноправності.

У Преамбулі визнано структурний характер такого насильства, який одночасно є причиною та наслідком нерівного співвідношення сил між жінками та чоловіками, що обмежує повну емансипацію жінок. Щоб подолати нерівність, конвенція вимагає від держав-членів реалізовувати політику гендерної рівності та розширювати права й можливості жінок. Ідеться не про ставлення до жінок як безпорадних жертв, а про гарантування того, що вони можуть налагодити своє життя.

Хоча конвенція стосується всіх форм насильства стосовно жінок, які включають домашнє насильство, учинене щодо жінок, вона також визнає, що бувають й інші жертви домашнього насильства, як-от хлопці, трансгендерні особи та чоловіки. До них можуть належати геї чи чоловіки, які не відповідають уявленням суспільства про належну поведінку. Держави можуть вибрати, чи застосовувати конвенцію до цих жертв домашнього насильства. Застосування гендерної концепції до цих груп жертв рівноцінно важливе.

Багато форм дискримінації, шкідливі практики та гендерні стереотипи є відправною точкою для насильницької поведінки. Через це конвенція спеціально бореться з гендерними стереотипами у сферах підвищення обізнаності, освіти, ЗМІ та підготовки фахівців. Вона також створює зобов'язання гарантувати, що заходи захисту та підтримки, а також розслідування й судове провадження ґрунтуються на гендерно-зумовленому розумінні насильства. Тому в конвенції міцно закріплено поняття гендеру.

9. ЧИ СТАНОВИТИМЕ ГАРАНТУВАННЯ БІЛЬШИХ ПРАВ ДЛЯ ЖІНОК ЗАГРОЗУ ДЛЯ ТРАДИЦІЙНИХ СІМЕЙНИХ СТРУКТУР?

Метою цієї конвенції в жодному разі не є регулювання сімейного життя та сімейних структур. Конвенція вимагає від урядів гарантувати безпеку жертв, які опинилися в небезпечних ситуаціях удома чи яким загрожують члени родини або партнери. У ній також немає визначення «сім'ї», вона не заохочує певний тип сім'ї. Оскільки мета полягає в боротьбі з насильством стосовно жінок і домашнім насильством, де б воно не траплялося, її застосування не обмежується лише офіційно одруженими партнерами, а поширюється на всіх партнерів, незалежно від того, чи вони одружені та чи вони однієї або різних статей. Мета – уникнути соціального відчуження певних груп жертв через їхній сімейний стан або сексуальну орієнтацію.

Утім, конвенція має на меті змінити менталітет, щоб відмовитися від гендерних стереотипів і сексистського ставлення. Урядам потрібно боротися із соціальними та культурними шаблонами поведінки, які вкорінюють та підкріплюють насильство стосовно жінок. Це потрібно зробити шляхом заохочення ненасильницької поведінки, рівноправності між жінками та чоловіками, обізнаності про гендерні стереотипи й національні практики. Зміни можуть трапитися лише якщо змусити людей розуміти, як їхня повсякденна поведінка спричиняє насильство стосовно жінок.

10. ЩО МАЮТЬ РОБИТИ УРЯДИ ПІСЛЯ РАТИФІКАЦІЇ КОНВЕНЦІЇ?

Коли країна ратифікує конвенцію, вона стає її учасницею (або державою-учасницею). Це означає, що держава зобов'язується гарантувати, що вона належно реалізує всі перелічені в конвенції заходи.

Зокрема, державам-учасницям конвенції доведеться вжити наведених нижче заходів.

Запобігання

- Впровадити політику, що необхідна для зміни ставлення, гендерних ролей і стереотипів, які роблять насильство стосовно жінок прийнятним.
- Навчати фахівців, як працювати з жертвами.
- Підвищувати обізнаність про різні форми насильства та їхній травматичний характер.
- Співпрацювати з НУО, ЗМІ та приватним сектором для діалогу з громадськістю.

Захист

- Гарантувати, що в основі всіх заходів лежать потреби та безпека жертв.
- Створити спеціальні служби підтримки, що надаватимуть медичну допомогу, а також психологічні та юридичні консультації жертвам і їхнім дітям.
- Створити достатню кількість притулків та безкоштовні цілодобові телефонні лінії підтримки.

Притягнення до відповідальності

- Гарантувати, що всі форми насильства стосовно жінок і домашнього насильства криміналізовані та належно караються.
- Гарантувати, що акти насильства не можуть виправдати жодні причини, породжені культурою, традиціями, релігією чи так званою «честю».
- Гарантувати, що жертви мають доступ до спеціальних заходів захисту під час розслідування та судового провадження.
- Гарантувати, що правоохоронні органи негайно реагують на прохання про допомогу та вживають належних заходів для розв'язання небезпечних ситуацій.

Комплексна політика

- Ухвалити комплексну та скоординовану політику, за якої в центрі всіх заходів лежать права жертв.
- Залучити всіх відповідних суб'єктів (уряд, відомства, національні, регіональні та місцеві органи влади, організації громадянського суспільства тощо), оскільки жодна організація не може самостійно подолати насильство стосовно жінок і домашнє насильство.

Моніторинг

- Звітувати органу, що відповідає за моніторинг за дотриманням конвенції, про заходи, ужиті для її реалізації.

11. ЧИ ВИЗНАЄ КОНВЕНЦІЯ ВАЖЛИВУ РОЛЬ НУО ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В ПІДТРИМЦІ ЖЕРТВ?

У багатьох державах-членах переважну більшість послуг для жертв домашнього насильства, а також послуг для жертв сексуального насильства, переслідування, примусового шлюбу тощо, надають неурядові чи громадські організації. Ці організації мають давню традицію надання притулку, юридичних консультацій, медичної та психологічної допомоги. Вони також мають гарячі лінії й інші важливі послуги.

Утім багато таких послуг мають нестабільне фінансування та працюють лише на великих географічних територіях. У більшості країн загальна кількість доступних ресурсів не відповідає потребам жертв. Часто це через те, що надання послуг вважають не необхідністю, а добровільною діяльністю НУО.

Через це конвенція визнає роботу НУО та має на меті забезпечити більшу політичну та фінансову підтримку для їхньої роботи. Вона містить положення, що зобов'язують сторони заохочувати й підтримувати роботу НУО, використовуючи їхній досвід, залучаючи їх як партнерів у ході міжвідомчої взаємодії та підтримуючи їхні заходи з підвищення обізнаності. Це може допомогти покращити результати заходів, ужитих для запобігання й подолання насильства стосовно жінок і домашнього насильства. Підтримка НУО й організацій громадянського суспільства означає надання їм права вести свою діяльність у найкращий спосіб, зокрема шляхом створення структур взаємодії між правоохоронними органами та притулками, рекламування гарячих ліній і послуг НУО в урядових інформаційних матеріалах, а також гарантування належної громадської та політичної підтримки. Конвенція також передбачає зобов'язання сторін виділити належні фінансові та людські ресурси на заходи, які здійснюють неурядові організації та громадянське суспільство.

Насамкінець, НУО також відіграє роль у моніторингу реалізації конвенції. Група експертів, що відповідає за процес моніторингу, може отримувати від НУО інформацію про реалізацію конвенції державою-учасницею, що доповнюватиме відомості, які надає сама держава-учасниця.

12. КОЛИ КОНВЕНЦІЯ НАБУДЕ ЧИННОСТІ?

Конвенція набуває чинності, щойно її ратифікують 10 країн. 8 із 10 країн мають бути державами-членами Ради Європи.

13. ХТО ПЕРЕВІРЯТИМЕ, ЧИ УРЯДИ ДОТРИМУЮТЬСЯ СВОЇХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ?

Це завдання виконує група незалежних експертів (ГРЕВІО) і Комітет Сторін, що представляють уряди, які стали сторонами конвенції. На основі звітів і візитів у країни експерти моніторять дотримання конвенції та за потреби допомагають урядам конструктивно покращити її реалізацію. Комітет Сторін може давати рекомендації державам-учасницям, яких перевіряє. Якщо потрібно, він може також призначити дату, до якої відповідна держава-учасниця має надати інформацію, про заходи, яких ужила, щоб виконати рекомендацію.

www.coe.int/conventionviolence
conventionviolence@coe.int

Про Раду Європи

Рада Європи складається із 47 держав-членів практично з усього європейського континенту. Вона має на меті розробити спільні демократичні та правові принципи на основі Європейської конвенції з прав людини й інших довідкових документів, що стосуються захисту осіб, зокрема жінок і дівчат. З 1990-х років Рада Європи активно сприяла захисту жінок і дівчат від гендерно-зумовленого насильства, у тому числі ухваливши Рекомендацію (2002)5 про захист жінок від насильства та розпочавши у 2006–2008 роках загальноєвропейську кампанію боротьби з насильством стосовно жінок, зокрема домашнім насильством.

**www.coe.int/conventionviolence
conventionviolence@coe.int**